МЕДИАПРОСТРАНСТВО В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ КАК ПЛОЩАДКА МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНКУРЕНЦИИ И ИНФОРМАЦИИ

МЕДИАМАКОН ВА УНИНГ ИЖТИМОИЙ ОНГГА ТАЪСИРИ

Туйчиев Бердикул Туракулович
ЎзМУ профессори, фалсафа фанлари доктори

Ижтимоий тараққиёт давомида ҳар бир воқеилик, ҳар бир жараён муайян замон ва маконда кечиши табиий. Ўз навбатида ҳар бир жараённинг ижтимоий онгга ижобий ва салбий томонлари бор. Глобаллашув жараёнларида барча соҳаларда ва жабҳаларда бўлгани сингари медиамаконда ҳам ўзига хос рақобат, кураш тобора авж олиб бормоқда. Шу сабабдан ҳам бугун жамиятимиз ҳаётида ахборотлар оқимидан тўғри, унумли ва самарали фойдаланиш учун аввало фуқароларимизнинг медиасаводхонлик даражасини ошириш лозим ҳисобланади. Ҳар бир давлат ва халқнинг минтақавий ва халқаро майдонларга аралашуви улар орасида ўз имижини яратиши, сақлаши ва юқорига кўтариши учун медиамакондаги фаолиятлари муҳим омиллардан ҳисобланади.

Медиатаълим оммавий ахборот воситаларининг зарарли таъсири ва тенденцияларидан муайян жамият ва фуқароларни ҳимоя қилиш воситаси сифатида пайдо бўлган. Ушбу парадигмадан биринчи бўлиб 1930 йилларда Буюк Британияда фойдаланилган. Кейинчалик кўпгина европа давлатлари таълим муассасаларида медиасаводхонлик ва ахборот курслари ўқитила бошланган.

Биз бугун ахборотлар хуружидан, уларнинг зарарли таъсирларидан ёшларимизни ҳимоя қила оляпмизми? Ўзимиз медиамаконда қандай иштирок этяпмиз? Унинг имкониятларидан қандай ва нима мақсадларда фойдаланяпмиз?

Ўйлашимча бизда бугун бу жабҳада саводхонлик даражамиз ҳаминқадар. Аксарият ҳолларда медиатаълим, медиасаводхонлик тушунчалари ҳақида маълумотга ҳам эга эмасмиз. Аслида, ҳар бир жабҳада бош омил ва пойдевор билим ҳисобланади. Қачонки, биз илм олсак, тажриба орттирсак бунинг натижасида ҳар қандай зарарли хабар ва ахборотларга нисбатан иммунитет ҳосил бўлади. Нима ёлғон нима чин эканлигини била оламиз. Жамиятимиз ҳаёти медиамаконида бўлаётган айрим воқеиликлар, жараёнлар эса бунинг аксини кўрсатаётганлигига аксарият ҳолларда барчамиз гувоҳи бўлиб турибмиз.

Масалан, ижтимоий тармоқларда бирор хабар ўқидик ва ёки бирор қисқа контентни кўриб қолдик. Биз бу ахборотнинг манбаси ҳақида қизиқмаяпмиз. Расмий ёки норасмий эканлигини ҳам суриштириб ўтиришга вақтимиз йўқ. Ваҳолангки, медиасаводхонликнинг ўрни ва аҳамияти мана шу жараёнда бўй кўрсатади. Яъни ҳар бир ахборот ва маълумотнинг ҳаққонийлиги, тасдиқланганлигига ишонч ҳосил қилиш. Маълумотларнинг ҳақиқийлигини билмасдан туриб, турли зарарли оқимларга тушиб қолаётган ёки ижтимоий тармоқ фирибгарларининг тузоғига тушиб қолаётган одамлар ҳақида кунда-кунора маълумотларни

ўқиб турибмиз. Тан олишимиз керак. Илм-фан, техника, технологиянинг тараққий этиши инсон ва жамият ҳаёти учун зарарли бўлган ғоя ва мафкураларни тарғиб қилувчиларнинг, фақат ўз манфаатларини кўзлаб ҳаракат қилувчи уста-фирибгарларнинг ҳам фаолиятлари ўсишига хизмат қилмоқда. Албатта ижтимоий тармоқлар орқали туғилаётган хавф хатарлардан халқимизни ўз вақтида огоҳ этиш ҳар биримизнинг вазифамиз ҳисобланади.

Шу ўринда яна бир жиҳатни назардан қочирмаслигимиз керак. Одамларнинг медиасаводхонлик даражасини ошириш, уларга медиатаълим орқали сингдирилади. Бунинг замирида ҳам маънавият, маданият, ахлоқий савия туради. Медиасаводхонликда инсонга хос бўлган ҳислат ва фазилатлар акс этмас экан, бундай инсонни маънавиятли ёки маданиятли дея олмаймиз. Бу каби инсонлар турли медиаконтентларга юқорида айтганимиздек тўғри ёки нотўғрилигини аниқламасдан туриб ўз муносабатини шахсий манфаатини кўзлаган ҳолда, маълум реклама (пиар) сифатида фойдаланиб қолишга ҳаракат қилади. Бундай ҳолатлар халқимиз ардоғидаги эл севган санъаткорлар, маданият ходимлари орасида ҳам урчиб бораётганлиги кишини ташвишга солади. Негаки, улар томонидан бажарилаётган ҳар бир иш ва ҳаракат халқимиз ва ёшларимиз эътиборидан четда эмас. Улар қиляптими демак тўғри, деган тушунча орқали халқимиз онгида нотўғри маълумотлар шаклланиши шаксиз.

Буни биз сўнгги вақтларда халқимизнинг турли муносабатларга муносабат билдириш билан банд бўлиб қолганлигида кўрамиз. Муносабатнинг узвийлигини халқимиз ардоғидаги, эл севган маданият ходимлари ва ёки бирор раҳбар бошлаб беради. Салгина ҳовури пасайса бошқаси эстафетани давом эттиради. Бундан андоза олган фуқароларимиз ҳам тушуниб, тушунмай ўз муносабатини билдириб ўтади. Оқибатда, бу каби муносабатга муносабатлар урчиб бораверади.

Яқингача ижтимоий тармоқлардаги маънавиятсизликлар энди телевидения орқали рўй-рост намойиш этилаётганлигига ҳам кўникиб боряпмиз. Халқимиз эътиборидаги, ҳурматли шахсларнинг телевидение орқали кўрсатаётган бачкана қилиқларини кўриб катта бўляпти бугунги авлод.

Шу сабабдан маънавият, маданият ҳақида, китоб, газета ўқиш ҳақида қанча бонг урилмасин одамлар ҳам бачанабозлик ишқибозига айланиб улгурди. Ҳар куни ё телевидениеда ёки ижтимоий тармоқларда бир шармандали ҳолат. Кейин жамият шунинг муҳокамаси билан андармон.

Дунё ҳамжамияти илм орқали қурғоқчиликка барҳам беряпти. Илм орқали экологик софликни сақлашга, касалликларнинг олдини олишга эришмоқда. Биз эса ҳамон ахлатни керакли жойга ташлаш, оилавий қўйди чиқдиларга аралашиш, кимнидир хатосини муҳокама қилиш, ижтимоий тармоқларда тарқалаётган муносабатларга муносабат билдириш билан бандмиз.

Халқимиз азалдан бирор нақл, мақол ва ёки иборани айтса билиб айтган, топиб айтган. Бироқ бугун бирор инсон билан ушбу ҳолатлар ҳақида фикрларини сўрасангиз “қандай беҳаёлик” дея таърифлайди. Аммо мана шу жиҳат ўзимизни ҳам бундай ҳолатларни муҳокама қилаётганлигимизни англатади аслида.

“Урсанг эти, гапирсанг бети”, қотади деган нақл содир бўлаётган жараёнлар негизида “кўрсатсанг эти, бети, кети...” талқинига тўғри келиб қолаётгандек. Шу сабабдан ҳам жамиятимиз ҳаётида медиатаълим, медисаводхонликни ошириш учун барча таълим муассасалари тизимли, ҳамкорликда иш олиб боришлари зарур. Ёшларимизни мантиқий фикрлашга ҳар бир ҳодисага ижодий ёндаша олиш кўникмасини ҳосил қилишга ўргатишимиз шарт. Шундагина ахборот асрининг юқоридаги каби зарарли ҳолатларидан уларни ҳимоя қила оламиз. Жамият ҳаётида эса тобора урчиб бораётган зарарли иллатлар, алдовларнинг олдини олишга хизмат қилган бўламиз. Зеро, ҳар жиҳатдан илмли, маърифатли бўлган кишига ҳеч қандай зарарли ахборот ёки маълумот ва хабарлар хавф туғдира олмайди.

Акс ҳолда ёшларимизни ҳар жиҳатдан етук қилиш учун олиб бораётган амалий-прагматик ҳаракатларимиз кўзланган самарасини бермайди. Бу эса халқаро доирада Янги Ўзбекистоннинг медиамакондаги мавқеи ва нуфузининг ортишига эмас тушишига замин

яратиши мумкин. Бундай бўлмаслиги учун барчамиз бу жабҳада масъулиятни ҳис қилган ҳолда ҳаракат қилишимиз лозим.